

Gabra tal-ġurisprudenza

SENTENZA TAL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA (It-Tmien Awla)

16 ta' Novembru 2023*

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Trasport bl-ajru – Konvenzjoni ta' Montréal – Artikolu 1(1) u (2) – Kamp ta' applikazzjoni – Kuncett ta' 'trasport internazzjonali' – Artikolu 2(1) – Kuncett ta' 'trasport imwettaq mill-Istat' – Artikolu 17(1) – Responsabbiltà tat-trasportaturi tal-ajru fil-każ ta' mewt jew ta' ferita fuq il-persuna ta' passiġġier – Assigurazzjoni tat-trasportaturi tal-ajru u tal-operaturi tal-inġenji tal-ajru – Regolament (KE) Nru 785/2004 – Artikolu 1(1) u Artikolu 2(1) u (2)(a) – Kamp ta' applikazzjoni – Kuncett ta' 'inġenji tal-ajru tal-Istat' – Artikolu 4(1) – Rekwiżiti minimi li jikkoncernaw l-assigurazzjoni tat-trasportaturi tal-ajru u tal-operaturi tal-inġenji tal-ajru – Waqgħa ta' helikopter operat mill-amministrazzjoni pubblika ta' Stat Membru, waqt operazzjoni ta' taħriġ speċjalizzat ta' evakwazzjoni u ta' salvataġġ – Mewt ta' membru tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ li pparteċipa f'din l-operazzjoni – Kumpens”

Fil-Kawża C-283/22,

li għandha bħala suġġett talba għal deċiżjoni preliminari skont l-Artikolu 267 TFUE, imressqa mill-Okresný súd Prešov (il-Qorti Distrettwali ta' Prešov, Is-Slovakkja), permezz ta' deċiżjoni tad-29 ta' Marzu 2022, li waslet fil-Qorti tal-Ġustizzja fis-26 ta' April 2022, fil-proċedura

DZ,

EO,

YV,

YE,

MP

vs

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky,

fil-preżenza ta':

KOOPERATIVA Poistovňa a.s., Vienna Insurance Group,

Generali Česká pojišťovna a.s., li kienet Generali Poistovňa a.s.,

* Lingwa tal-kawża: is-Slovakk.

IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA (It-Tmien Awla),

komposta minn N. Piçarra (Relatur), President tal-Awla, M. Safjan u M. Gavalec, Imħallfin,

Avukat Ġenerali: N. Emiliou,

Reġistratur: C. Strömholm, Amministratriċi,

wara li rat il-proċedura bil-miktub u wara s-seduta tas-26 ta' April 2023,

wara li kkunsidrat l-osservazzjonijiet ippreżentati:

- għal DZ, EO, YV, YE u MP, minn O. Urban, advokát,
- għal Generali Česká pojišťovna, a.s., li kienet Generali Poistovňa a.s., minn S. Dubjel, advokát,
- għall-Gvern Slovakk, minn E. V. Drugda, bħala aġent,
- għall-Kummissjoni Ewropea, minn B. Sasinowska, A. Tokár u G. Wilms, bħala aġenti,

wara li rat id-deċiżjoni meħuda, wara li nstema' l-Avukat Ġenerali, li taqta' l-kawza mingħajr konkluzjonijiet,

tagħti l-preżenti

Sentenza

- 1 It-talba għal deċiżjoni preliminari tirrigwarda l-interpretazzjoni tal-Artikolu 1, tal-Artikolu 2(1) u tal-Artikolu 17(1) tal-Konvenzjoni għall-Unifikazzjoni ta' Ċerti Regoli għat-Trasport Internazzjonali bl-Ajru, konkluzja f'Montréal fit-28 ta' Mejju 1999, iffirmata mill-Komunità Ewropea fid-9 ta' Diċembru 1999 u approvata għan-nom tagħha f'isimha bid-Deċiżjoni tal-Kunsill 2001/539/KE, tal-5 ta' April 2001 (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 7, Vol. 5, p. 491) (iktar 'il quddiem il-“Konvenzjoni ta' Montréal”), li daħlet fis-seħħ, f'dak li jirrigwarda l-Unjoni Ewropea, fit-28 ta' Ġunju 2004, kif ukoll tal-Artikolu 3(g) tar-Regolament (KE) Nru 785/2004 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-21 ta' April 2004 dwar ir-rekwiżiti ta' l-assigurazzjoni tat-trasportaturi ta' l-ajru u l-operaturi ta' l-ajruplani (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 7, Vol. 8, p. 160, rettifika fil-ĠU 2017, L 273, p. 15).
- 2 Din it-talba tressqet fil-kuntest ta' tilwima bejn DZ, EO, YV, YE u MP, aventi kawza ta' NK, li miet f'incident ta' ħelikopter, u l-Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (il-Ministeru tal-Intern tar-Repubblika Slovakk), proprjetarju u operatur ta' dan il-ħelikopter, dwar il-kumpens għad-dannu morali mgarrab mir-rikorrenti fil-kawza prinċipali minħabba l-mewt ta' NK.

Il-kuntest ġuridiku

Id-dritt internazzjonali

Il-Konvenzjoni ta' Chicago

- 3 Intitolat “Ingenji tal-Ajru Ċivili u Ingenji tal-Ajru tal-Istat”, l-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni dwar l-Avjazzjoni Ċivili Internazzjonali, iffirmata f'Chicago fis-7 ta' Diċembru 1944 (Ġabra tat-Trattati tan-Nazzjonijiet Uniti, Volum 15, Nru 102, iktar 'il quddiem il-“Konvenzjoni ta' Chicago”) u rratifikata mill-Istati Membri kollha tal-Unjoni Ewropea, jipprovdi:

“(a) Din il-Konvenzjoni għandha tapplika biss għal ingenji tal-ajru ċivili u ma tapplikax għall-ingenji tal-ajru tal-Istat.

(b) Ingenji tal-ajru użati f'servizzi militari, doganali jew tal-pulizija għandhom jitqiesu bħala ingenji tal-ajru tal-Istat.

[...]” [traduzzjoni mhux ufficjali].

Il-Konvenzjoni ta' Montréal

- 4 Intitolat “Kamp ta' applikazzjoni”, l-Artikolu 1 tal-Konvenzjoni ta' Montréal jipprovdi, fil-paragrafi 1 u 2 tiegħu:

“1. Din il-konvenzjoni tapplika għat-trasport internazzjonali ta' persuni, bagalji jew merkanzija, kollha mwettqa bl-ingenji tal-ajru għall-ħlas. Tapplika ugwalment għal trasport b'xejn imwettaq permezz ta' ingenji tal-ajru minn impriża tat-trasport bl-ajru.

2. Fis-sens ta' din il-konvenzjoni, l-espressjoni trasport internazzjonali tfisser kull trasport li fih, skont il-ftehim bejn il-partijiet, il-post tat-tluq u l-post tad-destinazzjoni, kemm jekk hemm waqfa fit-trasport jew trażbord, jinstabu jew fit-territorji ta' żewġ Stati Partijiet, jew fit-territorju ta' Stat Parti wieħed, jekk hemm post miftiehem ta' waqfien fit-territorju ta' Stat ieħor, ukoll jekk dak l-Istat mhuwiex Stat Parti. It-trasport mingħajr tali waqfien bejn żewġ punti fit-territorju ta' Stat Parti wieħed ma huwiex meqjus bħala trasport internazzjonali fis-sens ta' din il-konvenzjoni” [traduzzjoni mhux ufficjali].

- 5 L-Artikolu 2 ta' din il-konvenzjoni, intitolat “Trasport imwettaq mill-Istat u trasport ta' oġġetti postali”, jipprevedi, fil-paragrafu 1 tiegħu, li l-imsemmija konvenzjoni “għandha tapplika għat-trasport mwettaq mill-Istat jew minn persuni ġuridiċi oħra rregolati mid-dritt pubbliku, taħt il-kundizzjonijiet stabbiliti fl-Artikolu 1” [traduzzjoni mhux ufficjali].

- 6 L-Artikolu 17 ta' din l-istess konvenzjoni intitolat “Mewt jew ferita fuq passigġieri – dannu lill-bagalji”, jipprovdi, fil-paragrafu 1 tiegħu:

“It-trasportatur huwa responsabbli għad-danni sofferti fil-każ ta' mewt jew ferita fuq il-persuna ta' passigġier, sakemm biss l-incident li kkawża l-mewt jew l-ferita seħħ abbord l-ingenji tal-ajru jew waqt xi operazzjonijiet ta' imbark jew żbark” [traduzzjoni mhux ufficjali].

Id-dritt tal-Unjoni

Ir-Regolament (KE) 2027/97

- 7 It-tieni sentenza tal-Artikolu 1 tar-Regolament tal-Kunsill (KE) 2027/97 tad-9 ta' Ottubru 1997 dwar ir-responsabbiltà ta' trasportaturi bl-ajru fl-eventwalità ta' incidenti (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 7, Vol. 3, p. 489), kif emendat bir-Regolament (KE) Nru 889/2002 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill, tat-13 ta' Mejju 2002 (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 7, Vol. 6, p. 246) (iktar 'il quddiem ir-“Regolament 2027/97), testendi l-applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet rilevanti tal-Konvenzjoni ta' Montréal “għat-trasport bl-ajru fi hdan Stat Membru wieħed”.

Ir-Regolament Nru 785/2004

- 8 Skont l-Artikolu 1(1) tar-Regolament Nru 785/2004, dan tal-aħħar, “[għandu l-għan] jistabbilixxi il-kondizzjoni meħtieġa ta' l-assigurazzjoni minima tat-trasportaturi ta' l-ajru u tal-operaturi ta' l-ajruplani b'rispett għall-passiġġieri, għall-bagalji, għat-tagħbija tal-merkanzija u għal terzi partijiet”.

- 9 L-Artikolu 2 ta' dan ir-regolament, intitolat “Ambitu”, jipprovdi:

“1. Dan ir-Regolment għandu japplika għat-trasportaturi ta' l-ajru kollha u għall-operaturi ta' l-ajruplani kollha li jtiru fi hdan, għal, barra minn, jew fuq it-territorju ta' l-Istati Membri fejn japplika it-Trattat.

2. Dan ir-Regolment ma japplikax għal:

(a) Ajruplani ta' l-Istat kif imsemmija fl-Artikolu 3(b) tal-Konvenzjoni [ta' Chicago];

[...].

- 10 L-Artikolu 3 tal-imsemmi regolament jipprevedi:

“Għall-għanijiet ta' dan ir-Regolament:

(a) ‘trasportatur bl-ajru’ ifisser impriża tat-trasport bl-ajru b'licenza valida;

[...]

(ċ) ‘l-operatur ta' l-ajru’ ifisser il-persuna jew l-entità, li ma jkunx trasportatur tal-ajru, li għandu użu kontinwament għad dispożizzjoni tal-ħidma ta' l-ajruplan; il-persuna fizika u legali li għandha l-ajruplan il-ħin kollu iregistrat f'isimha għandha titqies li tkun l-operatur, kemm il-darba dik il-persuna tista' tagħti prova li persuna oħra hi l-operatur;

[...]

(g) ‘passiġġier’ tfisser kull persuna li qegħdha fuq titjira bil-permess tat-trasportaturi ta' l-ajru jew tal-operaturi ta' l-ajru, esklużi l-membri li huma xogħol kemm il-membri tal-ekwipaġġ u il-membri tal-gabina;

[...].

- 11 L-Artikolu 4 tal-istess regolament, intitolat “Il-Principji tal-assigurazzjoni”, huwa fformulat kif ġej:

“1. It-trasportaturi ta’ l-ajru u l-operaturi ta’ l-ajruplani imsemmija fl-Artikolu 2 għandhom ikunu assigurati skond ir-Regolment fir-rigward tar-responsabbiltà ta’ l-assigurazzjoni speċifiki tagħhom b’rigward tal-passiġġieri, tal-bagalji, tat-tagħbija tal-merkanzija u tat-terzi parti. [...]

[...]

3. Dan ir-Regolment huwa mingħajr preġudizzju għal-ligijiet tal-responsabbiltà li jistgħu jiġu minn:

- Il-Konvenzjoni internazzjonali fejn l-Istati Membri u/jew il-Komunit huma partijiet,
- Il-liġi tal-Komunit, u
- il-liġi nazzjonali tal-Istati Membri”.

Il-kawża prinċipali u d-domandi preliminari

- 12 Fl-10 ta’ Mejju 2017, NK miet waqt il-waqgħa ta’ helikopter, li l-proprietarju u operatur tiegħu kien il-Ministeru tal-Intern tar-Repubblika Slovakkja, li seħħ fiż-żona militari tal-ajruport ta’ Prešov (is-Slovakkja), fil-kuntest ta’ taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, li kien jinkludi taħriġ fuq dan il-helikopter, intiż għall-evakwazzjoni u għas-salvataġġ ta’ persuni fuq art diffiċli permezz ta’ argnu imbarkat. Fil-mument ta’ din il-waqgħa, l-imsemmi helikopter kien jinsab f’itjira stazzjonarja.
- 13 Quddiem il-qorti tar-rinviju, ir-rikorrenti fil-kawża prinċipali jitolbu dannu morali mgarrab mill-fatt tal-mewt ta’ NK, fl-ammont ta’ EUR 550 000 għal DZ, ta’ EUR 350 000 għal EO, ta’ EUR 350 000 għal YV, ta’ EUR 150 000 għal YE u ta’ EUR 150 000 għal MP. Insostenn tat-talba tagħhom, huma jinvokaw ir-regolamenti tal-Unjoni rilevanti fil-qasam tal-avjazzjoni ċivili, li jippreċedu d-dispożizzjonijiet tad-dritt Slovakk, b’mod partikolari dawk tal-Kodiċi Ċivili. Huma jsostnu li kemm il-Konvenzjoni ta’ Montréal kif ukoll ir-Regolament Nru 785/2004 huma applikabbli, peress li, minn naħa, NK kellu l-kwalità ta’ “passiġġier” u, min-naħa l-oħra, l-irkupru permezz tal-argnu jikkostitwixxi metodu speċifiku ta’ imbark.
- 14 Min-naħa tiegħu, il-Ministeru tal-Intern tar-Repubblika Slovakkja, sostnut minn KOOPERATIVA Poistovňa a.s., Vienna Insurance Group, u minn Generali Česká pojišťovna a.s., li kienet Generali Poistovňa a.s., żewġ kumpanniji tal-assigurazzjoni, isostni li l-Konvenzjoni ta’ Montréal u r-Regolament Nru 785/2004 ma japplikawx għall-kawża prinċipali, peress li NK ma kienx “passiġġier”, fis-sens ta’ dawn iż-żewġ strumenti, iżda membru tal-“[ekwipaġġ] tal-gabina” u li, fil-mument tal-incident, huwa kien marbut ma’ tagħmir tal-helikopter, mingħajr għalhekk ma tela’ fuq jew niżel minnu.
- 15 KOOPERATIVA Poistovňa tikkontesta wkoll l-applikabbiltà tal-Konvenzjoni ta’ Montréal għall-kawża prinċipali, billi ssostni li l-użu ta’ helikopter f’sitwazzjoni bħal dik inkwistjoni fil-kawża prinċipali ma jistax jiġi assimilat ma’ “trasport”, fis-sens tal-Artikolu 1 ta’ din il-konvenzjoni. Din tapplika, skont l-Artikolu 2(1) tagħha, għat-trasport imwettaq mill-Istat biss

bl-għan li jiġu ttrasportati passigġieri minn post tat-tluq għal post tad-destinazzjoni, li ma jistax jiġi konfuż mal-użu ta' inġenji tal-ajru tal-Istat, bħal f'dan il-każ, għall-finijiet ta' eżekuzzjoni ta' missjoni ta' uffiċjali tal-Istat.

- 16 Waqt is-seduta quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja, ġie ppreċiżat li r-rikorrenti fil-kawża prinċipali, flimkien, ġew ikkompensati mill-Istat fl-ammont ta' madwar EUR 70 000, skont il-leġizlazzjoni Slovakka dwar is-sigurtà soċjali tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, u li somma ta' EUR 30 000, li toriġina mir-riżerva tal-Ministeru tal-Intern tar-Repubblika Slovakka, tħallset lil-hom b'mod eċċezzjonali.
- 17 F'dawn iċ-ċirkustanzi, il-Okresný súd Prešov (il-Qorti Distrettwali ta' Prešov, Is-Slovakkja) iddeċidiet li tissospendi l-proċeduri quddiemha u li tagħmel id-domandi segwenti lill-Qorti tal-Ġustizzja:

“1) L-Artikolu 3(g) tar-Regolament [Nru 785/2004] għandu jiġi interpretat fis-sens li persuna

- li, matul it-titjira, ma tkunx abbord ħelikopter ta' trasportatur tal-ajru ta[l-Unjoni], iżda tkun marbuta ma' kejbil ta' argnu bħala aċċessorju (parti) inseparabbli mill-ħelikopter, u li tkun taret mal-ħelikopter (sa fejn kienet marbuta mal-argnu);
- li tkun ġiet ittrasportata fil-kuntest ta' operazzjoni ta' trasport b'xejn żgurat mill-Istat (użu tal-ħelikopter tal-Istat mis-servizzi tal-pulizija) bħala trasportatur skont “kuntratt tat-trasport” konkluz bejn it-trasportatur tal-ajru (skwadra tal-Istat) u l-persuna li timpjega lill-persuna li tkun qiegħda twettaq il-missjoni speċjali (b'mod partikolari, abbażi [tal-Uznesenie vlády č. 411/2006, zo dňa 10. mája 2006, k návrhu zásad vykonávania letov lietadiel v policajných službách] Digriet Nru 411/2006 tal-Gvern Slovakk tal-10 ta' Mejju 2006 dwar il-proposta ta' prinċipji għall-eżekuzzjoni ta' titjiriet ta' inġenji tal-ajru mis-servizzi tal-pulizija u [tan-Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 50/2012 zo dňa 14. marca 2012 o vyžadovaní a schvaľovaní letov] Digriet Nru 50/2012 tal-Ministeru tal-Intern tar-Repubblika Slovakka tal-14 ta' Marzu 2012 dwar it-talbiet għal titjiriet u l-approvazzjoni tagħhom, li jipprevedu li jsiru titjiriet mill-inġenji tal-ajru tat-trasportatur tal-ajru sabiex jiġu żgurati l-missjonijiet tal-persuna li timpjega lill-persuna kkonċernata);
- trasport intiż sabiex tiġi eżegwita missjoni speċjali bħal dik inkwistjoni fil-kawża prinċipali (eżekuzzjoni ta' missjoni professjonali li tikkonsisti f'taħriġ għall-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ bl-użu ta' inġenji tal-ajru (ħelikopter) taht forma ta' eżerċizzju ta' rkupru, permezz tal-argnu, tal-persuna li twettaq is-salvataġġ u tal-persuna salvata),

u

- li tkun ipparteċipat fl-eżekuzzjoni tal-missjoni bħala membru fi stadju ta' taħriġ tal-unità tat-tifi tan-nar [u] li, fuq struzzjoni tal-bdot u tal-operatur abbord, tkun ġiet marbuta mal-ħelikopter permezz tal-kejbil tal-argnu bħala aċċessorju inseparabbli (parti) tal-ħelikopter u kellha b'dan il-mod tittella' abbord il-ħelikopter waqt it-titjira mwettqa
- a) għandha l-kwalità ta' passigġier

jew

- b) tagħmel parti mill-membri tal-ekwipaġġ jew mill-membri tal-gabina?

- 2) L-Artikolu 17(1) tal-[Konvenzjoni ta' Montréal] għandu jiġi interpretat fis-sens li l-persuna li tkun tinsab fiċ-ċirkustanzi deskritti fl-ewwel domanda għandha titqies li
 - a) għandha l-kwalità ta' passigġier
jew
 - b) tagħmel parti mill-membri tal-ekwipaġġ jew mill-membri tal-gabina?
- 3) L-użu tal-ħelikopter tal-Istat tal-10 ta' Mejju 2017 jista' jiġi assimilat għal trasport kif iddefinit u intiz mid-dispożizzjonijiet tal-[Artikolu 2(1) u tal-Artikolu 1] tal-[Konvenzjoni ta' Montréal]?"

Fuq l-ammissibbiltà tat-talba għal deċiżjoni preliminari

- 18 Skont il-Gvern Slovakk, it-talba għal deċiżjoni preliminari hija inammissibbli, peress li ma tissodisfax ir-rekwiżiti previsti fl-Artikolu 94(b) u (c) tar-Regoli tal-Proċedura tal-Qorti tal-Ġustizzja. Il-qorti tar-rinviju ma tiddefinixxix b'mod suffiċjenti l-kuntest fattwali u leġiżlattiv tad-domandi preliminari u ma tesponix ir-raġunijiet li wassluha sabiex tistaqsi dwar l-interpretazzjoni tad-dritt tal-Unjoni. Barra minn hekk, l-applikabbiltà kemm tar-Regolament Nru 785/2004 kif ukoll tal-Konvenzjoni ta' Montréal għall-kawża prinċipali hija dubjuża.
- 19 Skont l-Artikolu 94(a) sa (c) tar-Regoli tal-Proċedura, il-qorti nazzjonali hija meħtieġa tispjega, fid-deċiżjoni tar-rinviju tagħha, il-kuntest fattwali u leġiżlattiv tat-tilwima fil-kawża prinċipali filwaqt li tagħti l-ispejgazzjonijiet meħtieġa dwar ir-raġunijiet tal-għażla tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni li hija titlob l-interpretazzjoni tagħhom, kif ukoll dwar ir-rabta li hija tistabbilixxi bejn dawn id-dispożizzjonijiet u l-leġiżlazzjoni nazzjonali applikabbli għat-tilwima mressqa quddiemha. Dawn ir-rekwiżiti kumulattivi li jikkonċernaw il-kontenut ta' talba għal deċiżjoni preliminari huma, wkoll, mfakkra fil-punti 13, 15 u 16 tar-Rakkomandazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea lill-qrati nazzjonali, dwar l-introduzzjoni ta' talbiet għal deċiżjoni preliminari (ĠU 2019, C 380, p. 1) (ara, f'dan is-sens, is-sentenza tat-8 ta' Ġunju 2023, Lyonesse Europe, C-455/21, EU:C:2023:455, punti 26 u 27).
- 20 F'dan il-każ, minn naħa, it-talba għal deċiżjoni preliminari tinkludi espożizzjoni suffiċjentement preċiża tal-elementi fattwali rilevanti u, min-naħa l-oħra, il-qorti tar-rinviju tindika fiha esplicitament li l-interpretazzjoni tal-kunċetti tad-dritt tal-Unjoni msemmija fid-domandi preliminari tagħha hija kontroversjali bejn il-partijiet fil-kawża prinċipali, raġuni li wasslitha sabiex tagħmel lill-Qorti tal-Ġustizzja domandi dwar l-interpretazzjoni ta' dawn il-kunċetti. Barra minn hekk, ir-rabta li din il-qorti tistabbilixxi bejn dawn id-domandi u s-sugġett tat-tilwima fil-kawża prinċipali tirriżulta b'mod suffiċjenti minn din it-talba kif ukoll mill-formulazzjoni stess tal-imsemmija domandi.
- 21 Ċertament, l-imsemmija qorti ma indikatx il-kontenut tad-dispożizzjonijiet tad-dritt Slovakk li skonhom il-Ministeru tal-Intern tar-Repubblika Slovakk huwa responsabbli għad-dannu morali allegat mir-rikorrenti fil-kawża prinċipali. Madankollu, peress li l-proċedura ta' rinviju għal deċiżjoni preliminari ma għandhiex bħala għan l-interpretazzjoni ta' dispożizzjonijiet leġiżlattivi jew regolamentari nazzjonali, fl-ispirtu ta' kooperazzjoni li għandu jkun hemm fir-relazzjonijiet bejn il-qrati nazzjonali u l-Qorti tal-Ġustizzja matul din il-proċedura, l-assenza, f'talba għal deċiżjoni preliminari, ta' ċerti indikazzjonijiet li jikkonċernaw id-dritt nazzjonali applikabbli għall-kawża prinċipali ma tistax necessarjament twassal għall-inammissibbiltà ta' din it-talba

(ara, f'dan is-sens, is-sentenzi tat-30 ta' April 1986, *Asjes et*, 209/84 sa 213/84, EU:C:1986:188, punt 12, kif ukoll tas-6 ta' Ottubru 2021, LU (Irkupru ta' multi tat-traffiku tat-triq), C-136/20, EU:C:2021:804, punt 32 u l-ġurisprudenza ċċitata).

- 22 Barra minn hekk, meta ma jidhirx b'mod manifest li l-interpretazzjoni ta' att tad-dritt tal-Unjoni ma għandha ebda relazzjoni mar-realtà jew mas-sugġett tal-kawża prinċipali, l-oġġezzjoni bbażata fuq l-inapplikabbiltà ta' dan l-att fil-kawża prinċipali ma tirrigwardax l-ammissibbiltà tat-talba għal deċiżjoni preliminari, iżda taqa' taħt il-mertu tad-domandi preliminari magħmula (sentenza tas-16 ta' Frar 2023, *Rzecznik Praw Dziecka et* (Sospensjoni ta' deċiżjoni ta' ritorn), C-638/22 PPU, EU:C:2023:103, punt 53 kif ukoll il-ġurisprudenza ċċitata).
- 23 F'dawn iċ-ċirkustanzi, għandu jiġi ddikjarat li t-talba għal deċiżjoni preliminari hija ammissibbli.

Fuq id-domandi preliminari

Fuq it-tieni u t-tielet domandi

- 24 Permezz tat-tieni u tat-tielet domanda tagħha, li għandhom jiġu eżaminati flimkien u fl-ewwel lok, il-qorti tar-rinviju tistaqsi, essenzjalment, jekk l-Artikolu 17(1) tal-Konvenzjoni ta' Montréal, moqri flimkien mal-Artikolu 1 l-Artikolu 2(1) ta' din il-konvenzjoni, għandux jiġi interpretat fis-sens li jista' jkun il-bażi ta' dritt għal kumpens għall-benefiċċju tal-aventi kawża ta' persuna li, waqt il-partecipazzjoni tagħha f'taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, li twettaq fiż-zona militari ta' ajruport ta' Stat Parti, mietet minhabba l-waqgħa ta' ħelikopter operat mis-servizzi tal-pulizija, meta kienet tinsab marbuta ma' kejbil ta' argnu mqabbd ma' dan il-ħelikopter.
- 25 Skont l-Artikolu 1(1) tal-Konvenzjoni ta' Montréal, din tapplika għal kull trasport internazzjonali ta' persuni, bagalji jew merkanzija mwettaq b'ingenju tal-ajru, inkluż meta dan it-trasport huwa mingħajr ħlas u mwettaq minn impriża tat-trasport bl-ajru. Dan l-artikolu jiddefinixxi, fil-paragrafu 2 tiegħu, il-kunċett ta' "trasport internazzjonali" bħala "kull trasport li fih, skont il-ftehim bejn il-partijiet, il-post tat-tluq u l-post tad-destinazzjoni, kemm jekk hemm waqfa fit-trasport jew trażbord, jinstabu jew fit-territorji ta' żewġ Stati Partijiet, jew fit-territorju ta' Stat Parti wieħed, jekk hemm post miftiehem ta' waqfien fit-territorju ta' Stat ieħor, ukoll jekk dak l-Istat mhuwiex Stat Parti", u jippreċiża li "[i]t-trasport mingħajr tali waqfien bejn żewġ punti fit-territorju ta' Stat Parti wieħed ma huwiex meqjus bħala trasport internazzjonali fis-sens ta' din il-konvenzjoni" [traduzzjoni mhux uffiċjali]. L-Artikolu 2(1) tal-imsemmija konvenzjoni jipprevedi li din tapplika għat-trasport imwettaq mill-Istat jew mill-persuni ġuridiċi oħra rregolati mid-dritt pubbliku, fil-kundizzjonijiet previsti fl-imsemmi Artikolu 1.
- 26 Għalhekk, mill-Artikolu 1(1) u (2) u mill-Artikolu 2(1) tal-Konvenzjoni ta' Montréal jirriżulta li l-kunċetti ta' "trasport internazzjonali" u ta' "trasport imwettaq mill-Istat", li minnhom tiddependi l-applikazzjoni ta' din il-konvenzjoni, jippreżupponu moviment, imwettaq bl-ingenju tal-ajru skont il-ftehim tal-partijiet, ta' persuni, bagalji jew ta' merkanzija minn "punt tat-tluq" għal "punt ta' destinazzjoni" li ma huwiex il-"punt tat-tluq".

- 27 Issa, mit-talba għal deċiżjoni preliminari jirriżulta li l-għan tal-operazzjoni mwettqa mill-ħelikopter inkwistjoni fil-kawża prinċipali ma kienx il-moviment ta' persuni, ta' bagalji jew ta' merkanzija lejn punt ta' destinazzjoni li ma huwiex il-punt ta' tluq, iżda l-eżekuzzjoni ta' taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, taħt il-forma ta' eżerċizzju ta' irkupru permezz tal-argnu, imwettaq fiż-żona militari tal-istess ajruport.
- 28 F'dan ir-rigward, il-kawża prinċipali hija differenti minn dik li tat lok għas-sentenza tas-26 ta' Frar 2015, Wucher Helicopter u Euro-Aviation Versicherung (C-6/14, EU:C:2015:122, punti 40 u 41), peress li, f'din il-kawża tal-aħħar, l-għan tat-titjira inkwistjoni kien it-trasport, fuq ħelikopter, ta' impjegati ta' kumpannija tal-post tat-tluq ta' dan il-ħelikopter lejn il-postijiet fejn huma kienu obbligati jwettqu x-xogħol ta' kuljum tagħhom, sabiex imbagħad jeħduhom lura f'dan il-post ta' tluq.
- 29 F'dawn iċ-ċirkustanzi, u bla ħsara għall-verifiki li għandha twettaq il-qorti tar-rinviju, operazzjoni bħal dik inkwistjoni fil-kawża prinċipali ma taqax fil-kamp ta' applikazzjoni tal-Konvenzjoni ta' Montréal, bħala "trasport internazzjonali" jew "trasport imwettaq mill-Istat", fis-sens rispettivament tal-Artikolu 1(1) u (2) u tal-Artikolu 2(1) tagħha.
- 30 Tali operazzjoni lanqas ma taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni tar-Regolament 2027/97. Fil-fatt, għalkemm it-tieni sentenza tal-Artikolu 1 ta' dan ir-regolament testendi l-applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet rilevanti tal-Konvenzjoni ta' Montréal għat-"trasport bl-ajru fi ħdan Stat Membru wieħed", l-applikazzjoni ta' dawn id-dispożizzjonijiet teħtieġ, madankollu, l-eżistenza ta' tali trasport. Issa, kif jirriżulta mill-punt 27 ta' din is-sentenza u bla ħsara għall-verifiki li l-qorti tar-rinviju għandha twettaq, "trasport bl-ajru fi ħdan Stat Membru wieħed" huwa wkoll nieqes f'dan il-każ.
- 31 Għalhekk, indipendentement mill-kwistjoni dwar jekk persuna li tipparteċipa f'taħriġ speċjalizzat bħal dak inkwistjoni fil-kawża prinċipali u li kienet qiegħda marbuta ma' kejbil ta' argnu imqabbad mal-ħelikopter ikkonċernat fil-mument tal-waqqgħa tiegħu għandhiex titqies bħala "passiġġier", fis-sens tal-Artikolu 17(1) tal-Konvenzjoni ta' Montréal, din id-dispożizzjoni ma tistax tkun il-bażi ta' dritt għal kumpens favur l-aventi kawża ta' din il-persuna meta tali taħriġ, li matulu seħħ l-incident li kkawża l-mewt tal-imsemmija persuna, ma jistax jiġi kklassifikat bħala "trasport internazzjonali", fis-sens tal-Artikolu 1(1) u (2) ta' din il-konvenzjoni, bħala "trasport imwettaq mill-Istat", fis-sens tal-Artikolu 2(1) tal-imsemmija konvenzjoni, jew bħala "trasport bl-ajru fi ħdan Stat Membru wieħed", fis-sens tat-tieni sentenza tal-Artikolu 1 tar-Regolament 2027/97 (ara, f'dan is-sens, is-sentenza tad-9 ta' Settembru 2015, Prüller-Frey, C-240/14, EU:C:2015:567, punt 35).
- 32 Fid-dawl ta' dak li ntqal iktar 'il fuq, ir-risposta għat-tieni u għat-tielet domanda għandha tkun li l-Artikolu 17(1) tal-Konvenzjoni ta' Montréal, moqri flimkien mal-Artikolu 1 u l-Artikolu 2(1) ta' din il-konvenzjoni, għandu jiġi interpretat fis-sens li ma jistax jkun il-bażi ta' dritt għal kumpens għall-benefiċċju tal-aventi kawża ta' persuna li, waqt il-partecipazzjoni tagħha f'taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, li twettaq fiż-żona militari ta' ajruport ta' Stat Parti, mietet minhabba l-waqqgħa ta' ħelikopter operat mis-servizzi tal-pulizija, meta kienet tinsab marbuta ma' kejbil ta' argnu imqabbad ma' dan il-ħelikopter, peress li tali sitwazzjoni ma tistax tiġi kklassifikata bħala "trasport internazzjonali" jew "trasport imwettaq mill-Istat", fis-sens tal-Artikolu 1 u tal-Artikolu 2(1) rispettivament tal-imsemmija konvenzjoni.

Fuq l-ewwel domanda

- 33 Permezz tal-ewwel domanda tagħha, il-qorti tar-rinviju tistaqsi, essenzjalment, jekk l-Artikolu 3(g) tar-Regolament Nru 785/2004 għandux jiġi interpretat fis-sens li persuna li, waqt il-partecipazzjoni tagħha f'taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, imwettaq fiż-żona militari ta' ajruport ta' Stat Membru, mietet minhabba l-waqgħa ta' helikopter operat mis-servizzi tal-pulizija, meta kienet qiegħda marbuta ma' kejbil tal-argnu mqabbad ma' dan il-helikopter, taqa' taħt il-kunċett ta' "passiġġier", fis-sens ta' din id-dispożizzjoni.
- 34 Preliminarjament, għandu jittfakkar li, fil-kuntest tal-proċedura ta' kooperazzjoni prevista fl-Artikolu 267 TFUE, il-Qorti tal-Ġustizzja jista' jkollha tipprovdi lill-qorti tar-rinviju l-elementi kollha ta' interpretazzjoni tad-dritt tal-Unjoni li jistgħu jkunu utli għad-deċiżjoni tal-kawża li għandha quddiemha, kemm jekk din il-qorti tkun irreferiet għalihom fid-domandi tagħha kif ukoll jekk ma tkunx għamlet dan. Il-Qorti tal-Ġustizzja għandha tislet, mill-elementi kollha pprezentati mill-qorti nazzjonali u, b'mod partikolari, mill-motivazzjoni tad-deċiżjoni tar-rinviju, l-elementi ta' dan id-dritt li jehtieġu interpretazzjoni fid-dawl tas-sugġett tat-tilwima fil-kawża prinċipali (ara, f'dan is-sens, is-sentenzi tat-12 ta' Diċembru 1990, SARPP, C-241/89, EU:C:1990:459, punt 8, u tal-15 ta' Lulju 2021, DocMorris, C-190/20, EU:C:2021:609, punt 23 kif ukoll il-ġurisprudenza ċċitata).
- 35 F'dan il-każ, sabiex tingħata risposta utli lill-qorti tar-rinviju, għandu jiġi eżaminat jekk dritt għal kumpens, bħal dak invokat mir-rikorrenti fil-kawża prinċipali, jistax ikun ibbażat fuq ir-Regolament Nru 785/2004, li, skont l-Artikolu 1(1) tiegħu, għandu l-għan li "jistabbilixxi il-kondizzjoni meħtieġa ta' l-assigurazzjoni minima tat-trasportaturi ta' l-ajru u tal-operaturi ta' l-ajruplani b'rispett għall-passiġġieri, għall-bagalji, għat-tagħbija tal-merkanzija u għal terzi partijiet".
- 36 Il-kunċett ta' "trasportatur bl-ajru" huwa ddefinit fl-Artikolu 3(a) tar-Regolament Nru 785/2004 bħala "impriza tat-trasport bl-ajru b'licenza valida". Min-naħa tiegħu, l-Artikolu 3(ċ) ta' dan ir-regolament jiddefinixxi "operatur ta' l-ajru" bħala "il-persuna jew l-entità, li ma jkunx trasportatur tal-ajru, li għandu użu kontinwament għad dispożizzjoni tal-ħidma ta' l-ajruplan" u jippreċiża li "il-persuna fizika u legali li għandha l-ajruplan il-ħin kollu ireġistrat f'isimha għandha titqies li tkun l-operatur, kemm il-darba dik il-persuna tista' tagħti prova li persuna oħra hi l-operatur".
- 37 Skont l-Artikolu 2(1) tar-Regolament Nru 785/2004, dan japplika "għat-trasportaturi ta' l-ajru kollha u għall-operaturi ta' l-ajruplani kollha li jtiru fi h'dan, għal, barra minn, jew fuq it-territorju ta' l-Istati Membri fejn japplika it-Trattat". Skont l-Artikolu 4(1) u (3) ta' dan ir-regolament, dawn it-trasportaturi tal-ajru u dawn l-operaturi tal-inġenji tal-ajru huma assigurati "fir-rigward tar-responsabbiltà ta' l-assigurazzjoni speċifiki tagħhom b'rigward tal-passiġġieri, tal-bagalji, tat-tagħbija tal-merkanzija u tat-terzi parti". Tali responsabbiltà hija sugġetta għall-konvenzjonijiet internazzjonali li għalihom huma parti l-Istati Membri u/jew l-Unjoni, għad-dritt tal-Unjoni jew għad-dritt intern tal-Istati Membri.
- 38 Madankollu, l-Artikolu 2(2)(a) tar-Regolament Nru 785/2004 jeskludi mill-kamp ta' applikazzjoni ta' dan ir-regolament l-"[a]jruplani ta' l-Istat" imsemmija fl-Artikolu 3(b) tal-Konvenzjoni ta' Chicago. L-Artikolu 3(a) ta' din il-konvenzjoni jipprevedi li din "tapplika biss għal inġenji tal-ajru ċivili u ma tapplikax għall-inġenji tal-ajru tal-Istat". Dan l-Artikolu 3(b) jippreċiża li "[i]nġenji tal-ajru użati f'servizzi militari, doganali jew tal-pulizija għandhom jittqiesu bħala inġenji tal-ajru tal-Istat".

- 39 F'dan il-każ, mill-formulazzjoni tal-ewwel domanda jirriżulta li l-ħelikopter li l-waqgħa tiegħu kkawżat il-mewt ta' NK huwa "ħelikopter tal-Istat [użat] mis-servizzi tal-pulizija" u li dan il-ħelikopter ġie assenjat, abbażi ta' żewġ atti tad-dritt Slovakk, għal taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ.
- 40 Minn dan isegwi li l-operatur ta' tali inġenju tal-ajru ma huwiex suġġett għar-rekwiziti imposti mir-Regolament Nru 785/2004 fil-qasam tal-assigurazzjoni fir-rigward tal-passiġġieri, tal-bagalji, tal-merkanzija u ta' terzi, konformement mal-Artikolu 4(1) ta' dan ir-regolament. F'dawn iċ-ċirkustanzi, ma huwiex neċessarju li jiġu interpretati l-kunċetti ta' "passiġġier" u ta' "membri tal-ekwipaġġ jew mill-membri tal-gabina", fis-sens tal-Artikolu 3(g) tal-imsemmi regolament.
- 41 Fid-dawl ta' dak li ntqal iktar 'il fuq, ir-risposta għall-ewwel domanda għandha tkun li d-dispożizzjonijiet magħquda tal-Artikolu 1(1), tal-Artikolu 2(2)(a) u tal-Artikolu 4(1) tar-Regolament Nru 785/2004 għandhom jiġu interpretati fis-sens li ma jistgħux ikunu l-bażi ta' dritt għal kumpens għall-benefiċċju tal-aventi kawża ta' persuna li, waqt il-parteciċipazzjoni tagħha f'taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, li twettaq fiż-żona militari ta' ajruport ta' Stat Membru, mietet minħabba l-waqgħa ta' ħelikopter operat mis-servizzi tal-pulizija, meta kienet tinsab marbuta ma' kejbil ta' argnu imqabba ma' dan il-ħelikopter, li huwa "inġenju tal-ajru tal-Istat".

Fuq l-ispejjeż

- 42 Peress li l-proċedura għandha, fir-rigward tal-partijiet fil-kawża prinċipali, in-natura ta' kwistjoni mqajma quddiem il-qorti tar-rinviju, hija dik il-qorti li tiddeċiedi fuq l-ispejjeż. L-ispejjeż sostnuti għas-sottomissjoni tal-osservazzjonijiet lill-Qorti tal-Ġustizzja, barra dawk tal-imsemmija partijiet, ma jistgħux jithallsu lura.

Għal dawn il-motivi, Il-Qorti tal-Ġustizzja (It-Tmien Awla) taqta' u tiddeċiedi:

- 1) L-Artikolu 17(1) tal-Konvenzjoni għall-Unifikazzjoni ta' Ċerti Regoli għat-Trasport Internazzjonali bl-Ajru, konkluzja f'Montréal fit-28 ta' Mejju 1999, iffirmata mill-Komunità Ewropea fid-9 ta' Diċembru 1999 u approvata għan-nom tagħha f'isimha bid-Deċiżjoni tal-Kunsill 2001/539/KE, tal-5 ta' April 2001, moqri flimkien mal-Artikolu 1 u l-Artikolu 2(1) ta' din il-Konvenzjoni,**

għandu jiġi interpretat fis-sens li:

ma jistax jkun il-bażi ta' dritt għal kumpens għall-benefiċċju tal-aventi kawża ta' persuna li, waqt il-parteciċipazzjoni tagħha f'taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, li twettaq fiż-żona militari ta' ajruport ta' Stat Parti, mietet minħabba l-waqgħa ta' ħelikopter operat mis-servizzi tal-pulizija, meta kienet tinsab marbuta ma' kejbil ta' argnu imqabba ma' dan il-ħelikopter, peress li tali sitwazzjoni ma tistax tiġi kklassifikata bħala "trasport internazzjonali" jew "trasport imwettaq mill-Istat", fis-sens tal-Artikolu 1 u tal-Artikolu 2(1) rispettivament tal-imsemmija konvenzjoni.

2) Id-dispożizzjonijiet magħquda tal-Artikolu 1(1), tal-Artikolu 2(2)(a) u tal-Artikolu 4(1) tar-Regolament (KE) Nru 785/2004 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-21 ta' April 2004 dwar ir-rekwiżiti ta' l-assigurazzjoni tat-trasportaturi ta' l-ajru u l-operaturi ta' l-ajruplani,

għandhom jiġu interpretati fis-sens li:

ma jistgħux ikunu l-bażi ta' dritt għal kumpens għall-benefiċċju tal-aventi kawża ta' persuna li, waqt il-partecipazzjoni tagħha f'taħriġ speċjalizzat tal-membri tal-korp tat-tifi tan-nar u tas-salvataġġ, li twettaq fiż-żona militari ta' ajruport ta' Stat Membru, mietet minhabba l-waqgħa ta' helikopter operat mis-servizzi tal-pulizija, meta kienet tinsab marbuta ma' kejbil ta' argnu imqabbd ma' dan il-helikopter, li huwa "ingenju tal-ajru tal-Istat".

Firem